

LEENA HUSS

Tove Skutnabb-Kangas, *Linguistic Genocide in Education or Worldwide Diversity and Human Rights?* (Mahwah, N.J.: Lawrence Erlbaum Associates, 2000). 785 ss.

S P E C I E L L T P Å D E T språksociologiska fältet har det under 1990-talet förekommit en intensiv debatt kring språklig pluralism och det ökande hotet mot denna pluralism överallt i världen. Språkvetares eget ansvar i detta sammanhang har diskuterats livligt i vetenskapliga tidskrifter (se t.ex. *Language* 1992, 1993; *International Journal of the Sociology of Language* 1994) och i olika elektroniska medier. År 1996 publicerade *Linguistic Society of America* en resolution om behovet av att skydda och främja minoriteters språkliga rättigheter, och under den senaste tiden har det dessutom grundats ett antal organisationer med målsättningen att stödja hotade språk på olika håll i världen. Att detta är tecken på ett paradigmskifte inom forskningen om språkbyte och språkbevarande förefaller oomtvistligt. Allt fler forskare tenderar nu att lämna en tidigare, förmodat neutral position – rollen av den som iakttar och beskriver språkbyte och språkdöd – och övergå till ett öppet ställningstagande för språklig pluralism. Nya termer som *responsible linguistics* (Hale 1992), *reformed linguistics* (Mühlhäusler 1996) och *preventive linguistics* (Crystal 2000) signalerar ett aktivt stöd till de hotade språken, eller, med andra ord, ett stöd till emancipationen av dessa språk och deras talare. Begreppet emancipation (jfr Lindgren 2000) är mycket användbart i detta sammanhang eftersom det språkliga räddningsarbetet går ut på att förbättra förutsättningarna för högre grad av oberoende och självförtroende hos språkets talare.

Antalet böcker om hotade språk och behovet av att skydda dem har vuxit i takt med att den språksociologiska debatten framskridit. Höjdpunkten hittills nåddes under år 2000, då verk av Crawford, Crystal, Nettle & Romaine och Skutnabb-Kangas publicerades. Trots en hel del olikheter i sättet att behandla ämnet delar samtliga dessa arbeten tre centrala frågeställningar: Hur ser hotet mot världens språkliga mångfald ut och vilka är orsakerna till detta hot? Varför är det viktigt att försöka rädda de hotade språken? Vad kan vi göra för att åstadkomma det?

Bland bokskörden inom området under år 2000 utmärker sig ett arbete på närmare åttahundra sidor som kanske representerar den mest renodlade varianten av ”preventive”, ”responsible” eller ”reformed linguistics”. Arbetet jag syftar på är Tove Skutnabb-Kangas *Linguistic Genocide in Education or Worldwide Diversity and Human Rights?* Skutnabb-Kangas, en internationellt mycket känd forskare och förespråkare av språklig pluralism, blev redan på 1970-talet känd i Sverige för sina teorier kring barns tvåspråkighet och behovet av att skydda minoriteternas modersmål. Det var också hon som i ett tidigt skede myntade begreppet ”språkliga mänskliga rättigheter”, ett begrepp som numera har allmän spridning inom den gren av den språksociologiska litteraturen som handlar om hotade språk. Hon har under lång tid förmedlat internationella forskningsresultat till de nordiska länderna och starkt bidragit till att debatter om flerspråkighet och språkliga rättigheter kommit i gång i enskilda länder.

Trots att Skutnabb-Kangas under hela sin karriär fått ta emot mycket kritik för sina teorier så återfinns flera av hennes centrala idéer bland flertalet av dagens internationellt mest framträdande språkforskare och pedagoger sysselsatta med minoritetsspråk och undervisning av minoriteter. Exempel på sådana idéer är tanken att minoritetsbarns båda eller samtliga språk måste utvecklas för att barnen ska kunna uppnå optimal skolframgång, att engelska m.fl. stora internationella kommunikationsspråk utgör ett hot mot de mindre språken i världen och att språkliga mänskliga rättigheter ingår som en viktig del bland de mänskliga rättigheterna. Denna pionjär på området har nu således kommit ut med en volym som binder samman de centrala delarna av hennes hittillsvarande forskargärning. Resultatet är en

imponerande samling av forskningsresultat, praktiska erfarenheter, personliga ställningstaganden m.m. som utgör ett utmärkt underlag för ett fortsatt arbete och en fortsatt diskussion kring den språkliga diversiteten i världen.

Efter en grundlig introduktion tar Skutnabb-Kangas upp hotet mot språken i världen. Hur man identifierar vad ett ”språk” är, hur mycket man kan lita på statistiska uppgifter, vilka länder som har den största språkliga mångfalden i världen och hur man definierar vilka språk som är hotade eller nära att försvinna helt är några av frågorna som tas upp här. Kapitlet därefter behandlar relationen mellan hotet mot språklig mångfald och hotet mot biologisk mångfald, en fråga som börjar tas på allt större allvar bland forskarna i världen. Annat som grundligt behandlas i boken är språkpolitiken i olika länder och hur den påverkar utbildningen av minoriteter, tankar kring språk och makt samt kritik av en del försök att genom internationella konventioner förbättra minoriteters rättigheter – ämnesområden som under flera decennier varit kärnan i Skutnabb-Kangas forskning. Resten av boken handlar om möjligheterna att vända den ur språklig och allmänmänsklig synpunkt destruktiva utvecklingen mot språklig homogenisering. I sin diskussion om forskarnas ansvar ställer författaren två frågor: Hjälper rationella argument när man vill plädera för en språkpolitik som innefattar flerspråkighet och respekt för språkliga och kulturella rättigheter? Kommer politikerna att ändra uppfattning om forskarna kan visa att språklig och kulturell mångfald är bättre än homogenisering för vår planets framtid? (ss. 664–665)

Det något deprimerande svaret som Skutnabb-Kangas ger är att rationella argument hittills inte haft någon större betydelse. Hon påpekar att trots att vi numera vet hur utbildningen borde organiseras för att garantera höggradig flerspråkighet för alla, vet vi också att utbildningen hittills till största delen organiserats mot all språkvetenskaplig expertis. Hennes slutkläm blir att bokskrivande med avsikt att övertala beslutsfattare och andra är lönlöst om det inte kombineras med mer direkt politisk verksamhet. Denna tanke torde vara den röda tråd i Skutnabb-Kangas produktion som varit mest kontroversiell bland hennes forskarkollegor. Det är ett faktum att det bland språkvetare skett en allmän utveckling från en mer observerande och dokumenterande attityd till ett klarare ställningstagande för språklig mångfald och språkliga rättigheter. Steget från detta till mer renodlat politiska aktiviteter kan dock kännas svårt att ta även för många minoritetsspråksforskare med djupt engagemang för sitt studieobjekt.

Som hjälp för forskare och andra intresserade som vill orientera sig i de centrala diskussionerna och teorierna på området är Skutnabb-Kangas bok alltså en veritabel skattkammare. Genom de minutiöst noggranna hänvisningarna, indexen och faktarutorna får man snabbt en bild av vilka forskare som varit aktiva på området, vad som diskuterats, på vilka webbsajter det finns ytterligare information etc. Läsningen av det digra verket lättas även upp av en mängd andra ”rutor”, som innehåller komprimerad information om relevanta fenomen, siffror, texter, tabeller etc. Här definieras också de viktigaste begreppen och enskilda människor ges möjlighet att berätta om sina erfarenheter och tankar. Ofta är det representanter för olika minoriteter som Skutnabb-Kangas kommit i kontakt med under sin långa forskarkarriär. Detta pendlande mellan det globala och det individuella, det teoretiska och det praktiska, det vetenskapliga och det upplevda är utmärkande för denna bok – lika väl som det har varit utmärkande för Skutnabb-Kangas övriga produktion. Enskilda livsöden, dikter m.m. ger ett mänskligt ansikte åt teorier och resonemang som annars för det mesta håller sig på en hög abstraktionsnivå.

Snarare än att sträckläsa boken kommer många säkert att utnyttja den som en handbok eller en encyklopedi där man lätt hittar nyttig information av olika slag. Boken kan också tjäna som en imponerad sammanfattning av de ämnesområden som hittills varit de mest centrala för Skutnabb-Kangas livsverk. Eftersom denna orädda och omtvistade forskares idéer haft en sådan genomslagskraft i den internationella forskningen är det än mer glädjande att de nu

finns sammanfattade i en enda volym. Efter paradigmskiftet i forskningen om hotade språk är hennes tankar aktuella än någonsin tidigare.

Leena Huss

R E F E R E N S E R

- Crawford, James (2000) *At War with Diversity. U.S. Language Policy in an Age of Anxiety*. Clevedon, UK. Multilingual Matters.
- Crystal, David (2000) *Language Death*. Cambridge. Cambridge University Press.
- Hale, Ken (1992) "On Endangered Languages and the Safeguarding of Diversity," *Language* 68:1, 1–3.
- Lindgren, Anna-Riitta (2000) "Language Emancipation. The Finnish Case," i R. Phillipson, red., *Rights to Language. Equity, Power, and Education*, 40–45. Mahwah, N.J. Lawrence Erlbaum Associates.
- Linguistic Society of America (1992) "Statement on Language Rights," <<http://www.lsadc.org/web2/lgright.htm>>.
- Mühlhäusler, Peter (1996) *Linguistic Ecology. Language Change and Linguistic Imperialism in the Pacific Region*. London and New York. Routledge.
- Nettle, David & Suzanne Romaine (2000) *Vanishing Voices. The Extinction of the World's Languages*. Oxford. Oxford University Press.

Downloaded from: <http://www.tove-skutnabb-kangas.org/>